

technical and economic indicators of the development of the object of the exhausted gas condensate deposit. *Skhid*, no. 5(151), pp. 15-21. DOI: 10.21847/1728-9343.2017.5(151).117246.

3. Jozsef, Nyers, 2016. COP and Economic Analysis of the Heat Recovery from Waste Water using Heat Pumps. *Acta Polytechnica Hungarica*. Vol. 13, No. 5: 135-154.

4. Sokolova, L.V. & Kolisnik, O.V., 2016. Scientific and methodical approach to the formation of a management strategy for small enterprises. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*. Issue.6. Part 3: 50-54 (ukr).

5. Bilovodska, O.A. & Taraniuk, L.M., ed., 2010. Assessment of the Strategies for the Development of Industrial Enterprises as a Basis for their Corporate Reformation. *Economic Reasoning for the Reengineering of Business Processes of Production Enterprises*. GDP "Mriya-1", Sumy: 198-213 (ukr).

6. Miklovoda, I. G., Britschenko, N. Yu., Kubin, Yu., Didovich, O., 2013. *Efficiency of strategic management of enterprises: current problems and perspectives of their solution*, Poltava, 218 p. (ukr).

7. *Methodological recommendations for the formation of production costs (works, services) in industry*, 2007. State Institute of Comprehensive Technical and Economic Research. Kyiv: DP "DIKTED", Moscow: Publishing Industrial Policy of Ukraine, 321p. (rus).

8. Biletskyi, V.S., etc., 2015. *Design of drilling and oil and gas equipment*; Poltava National Technical University. Poltava: PolNTU: 196 p.

© Фик М., Білецький В., Мохаммед А., Мохамед А.-С., Варавіна О., Шапченко Є., Яцкевич О., Фик І.
Надійшла до редакції 19.01.2018

УДК 930.1:341.43 (477) "1939/1953"

ДОВБНЯ ОЛЬГА,

кандидат історичних наук, доцент, м. Краматорськ

ДЕПОРТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1939-1953 рр.): НОВІТНЯ ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ

У статті проаналізовано висвітлення в новітній вітчизняній історіографії депортаційної політики радянської держави щодо різних категорій населення західноукраїнських земель у 1939-1953 рр. Установлено, що дослідники розглянули причини, масштаби, наслідки депортацій, визначили їх етапи та специфіку проведення. Спираючись на науковий доробок, присвячений проблемі, з'ясовано, що депортаційні акції були інспіровані вищим керівництвом країни та здійснювалися під його пильним контролем, стали невід'ємною складовою радянської політики, мали на меті придушення спротиву населення, зміну етнічної та соціальної конфігурації регіону, а разом з іншими формами репресій сприяли утвердженню компартійно-радянського режиму на західноукраїнських землях.

Ключові слова: компартійно-радянський режим; радянська політика; репресії; депортаційна політика; депортація; Люблінська угода; операція "Захід".

Постановка проблеми та стан її розробки. У сучасній вітчизняній репресології одним із напрямів досліджень є висвітлення депортаційної політики компартійно-радянського режиму щодо населення Західної України наприкінці 1930-х - на початку 1950-х рр. Слід зазначити, що вітчизняні історики дослідили окреслену проблему в різних аспектах. У зв'язку з цим актуальним є аналіз наявних концепцій, з'ясування здобутків і перспектив подальшої розробки проблеми, що, у свою чергу, не тільки сприятиме розвитку історичних знань, а й допоможе встановити роль окремих дослідників у з'ясуванні причин, етапів, специфіки, масштабів та наслідків депортаційних акцій компартійно-радянського режиму проти населення Західної України в окреслений період.

Новітня вітчизняна історіографія депортаційної політики компартійно-радянського режиму щодо населення Західної України в окреслений період не була предметом спеціального дослідження, але окремі аспекти

проблеми знайшли відображення в четвертому підрозділі третього розділу й другому підрозділі четвертого розділу кваліфікаційних досліджень Т. Гуменюк [10] і В. Жупника [13], у вступних частинах монографій В. Адамовського [1], Т. Вронської [6-8], Ю. Сороки [38; 39], Й. Надольського [25], В. Барана й В. Токарського [4; 5], історіографічних розділах кваліфікаційних досліджень М. Сивиріна [36], О. Сушук [41], В. Токарського [42], С. Гордійчука [9], а також статтях Ю. Сороки [40], В. Жупника [12], С. Шишли [43].

Щодо методології запропонованого дослідження, то воно ґрунтується на принципах історизму, наукової об'єктивності, наступності та комплексі методів історіографічного пізнання (метод історіографічного аналізу й синтезу, хронологічний, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний та метод перспективного аналізу).

Метою статті є систематизація та аналіз наукового доробку вітчизняних істориків, присвяченого висвітленню

ню депортаційної політики компартійно-радянського режиму щодо населення західноукраїнських земель наприкінці 1930-х - на початку 1950-х рр. **Завдання** - з'ясувати сучасний стан розробки проблеми та окреслити перспективи подальшого опрацювання.

Хронологічні рамки дослідження мають два параметри: 1) конкретно-історичний - 1939-1953 рр. Перша дата пов'язана зі вступом Червоної армії на західноукраїнські землі, інкорпорацією їх СРСР та початком радянзації, друга - зі смертю Й. Сталіна й припиненням масових репресій, у тому числі й депортацій населення Західної України; 2) історіографічний - той, що стосується науково-історичної літератури, опублікованої у 2000-2015 рр.

Географічні рамки дослідження базуються на науковому трактуванні терміна "західноукраїнські землі"¹ й окреслені межами сучасних Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької та Закарпатської областей.

Зв'язок роботи з науковими темами. Стаття є продовженням опрацювання автором проблематики, пов'язаної із репресивною політикою радянської держави щодо населення України в контексті розвитку сучасної вітчизняної історичної науки, та виконана в рамках комплексної науково-дослідної теми: "Соціум УСРР - УРСР в умовах державного терору радянської доби 1917-1950-х рр. (державний реєстраційний номер - 0114U007377)", що включена до тематичного плану Інституту історії України Національної академії наук України.

Виклад основного матеріалу. Утвердження компартійно-радянського режиму на інкорпорованих СРСР західноукраїнських землях на початковому етапі Другої світової війни та в повоєнний час супроводжувалося масовими репресіями, однією з форм яких була депортація населення. Проаналізуємо, як зазначена форма репресивної політики щодо населення Західної України в окреслений період відображена в новітній вітчизняній історіографії. Задля цього спочатку систематизуємо наявний науковий доробок.

Використовуючи проблемно-хронологічний метод історіографічного пізнання, можна сформулювати такі змістовні групи: 1) праці, у яких висвітлені депортаційні акції на початковому етапі Другої світової війни; 2) дослідження депортацій у повоєнний час; 3) праці, у яких висвітлено депортації впродовж 1939-1953 рр.; 4) розвідки, присвячені депортаціям у регіоні за етнічною ознакою; 5) дослідження, у яких висвітлені депортації членів родин "ворогів" радянської влади; 6) праці, у яких розглянута специфіка проведення депортаційних акцій в окремих областях регіону; 7) наукові документальні публікації.

Проаналізуємо науковий доробок згідно із запропонованою класифікацією. До першої групи слід віднести монографії "Україна: західні землі: 1939-1941 рр." (Луцьк, 2009) [5, с. 137-172], ""Зачистка": політичні репресії в західних областях України у 1939-1941 рр." (Луцьк, 2014) [4, с. 279-330], кваліфікаційні дослідження Т. Карпуніної [17] та В. Токарського [42], статтю І. Лукачівської [20]. Аналізувати окремо дисертацію В. Токарського немає потреби, тому що окремі її положення відображені в трьох розділах першої монографії, а друга - близька до неї за змістовним наповненням. У зв'язку із цим розпочнемо аналіз окресленої історіографічної групи з наукового доробку В. Барана й В. То-

карського, відзначивши передусім широку джерельну базу досліджень. Висвітлюючи окреслену проблему, історики виділили чотири² хвилі масових депортацій, три з яких відбулися в 1940 р. й торкнулися в лютому родин осадників і "лісників", у квітні - родин репресованих, у червні - родин біженців, четверта ж хвиля відбулася в травні 1941 р. й стосувалася родин "антирадянського елементу" (нелегалів і засуджених до вищої міри покарання). Дослідники відзначили позасудовий характер депортацій, а також звернули увагу, що ініціаторами проведення були органи НКВС і НКДБ СРСР, а рішення про виселення приймало найвище керівництво країни. В. Баран і В. Токарський також зосереджують увагу на тому, що депортовані особи мали різний правовий статус, так, родини осадників, "лісників" і біженців - статус спецпереселенців, репресованих урядників, офіцерів, поліцейських, поміщиків, фабрикантів тощо - адміністративно висланих, а нелегалів і засуджених до вищої міри покарання - засланих на поселення. Щодо масштабів депортацій, то, за даними істориків, із приєднаних на той час західноукраїнських земель³ загалом були примусово виселені 190,1 тис. осіб, із яких поляки становили понад 100 тис. осіб (понад 50 %), євреї - 60 тис. осіб (приблизно 30 %), українці - 25,5 тис. осіб (понад 13 %) [4, с. 337]. Як бачимо, унаслідок депортацій компартійно-радянський режим не тільки позбувався потенційних та реальних супротивників, а й змінював етнічну конфігурацію регіону. Дослідники ж, у свою чергу, вважають, що така форма репресій була інструментом докорінної зміни політичної системи, перебудови суспільного життя, а також подолання опору населення регіону.

У кваліфікаційному дослідженні Т. Карпуніної на тлі висвітлення українсько-польських взаємин на початковому етапі Другої світової війни розглянуті депортаційні акції. Історик виділила чотири етапи, але запропонована нею хронологія й правовий статус депортованих дещо відрізняється від тих, що вказали В. Баран і В. Токарський. Так, вона зазначає, що в лютому 1940 р. були депортовані осадники та службовці польської лісової сторожі, які отримали статус "спецпоселенці-осадники"; у квітні 1940 р. - члени родин репресованих ("адміністративно вислани"); наприкінці червня - на початку липня 1940 р. - особи, які прибули в західні області УСРР і БРСР із територій, окупованих німцями ("спецпоселенці-біженці"); у травні - червні 1941 р. - "ссильнопоселенці" [17, с. 12-13]. Окрім цього, якщо підрахувати вказану дослідницею кількість депортованих на першому, третьому та четвертому етапах, то отримаємо 629 062 особи, що перевищує в 3,31 раза загальну кількість депортованих, визначену попередніми дослідниками [Там само, с. 12].

І. Лукачівська також виокремила чотири хвилі депортаційних акцій, але вказала інші хронологічні межі. Окрім цього, вона відзначила, що депортації спрямовувалися на руйнування структур польської системи державного управління й можна точно з'ясувати кількість депортованих. Зокрема, вона стверджує, що за окреслений період із Західної України депортували понад 180 тис. осіб [20, с. 65]. Як бачимо, її дані також відрізня-

¹ Див.: Верменич Я. В. Західна Україна, як термін // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е - Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во "Наукова думка", 2005. 672 с.

² У монографії В. Барана та В. Токарського "Україна: західні землі: 1939-1941 рр." (Луцьк, 2009) досліджені три хвилі депортаційних акцій, а також у додатках подаються документи і матеріали, зокрема з фондів центральних державних архівів України, Російської Федерації та ГДА СБУ, які розкривають механізм проведення каральних акцій.

³ Сучасні Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська й Тернопільська області.

ються, але не так суттєво, як у Т. Карпухіної. На жаль, І. Лучаківська не вказала джерело, на яке спирається. Недоліком розвідки також є те, що історик використала дані досліджень кінця ХХ ст., а не напрацювання В. Барана й В. Токарського⁴, а також не залучила нові джерела, зокрема з архівних фондів Галузевого державного архіву СБУ (далі - ГДА СБУ) та Галузевого державного архіву Міністерства внутрішніх справ України (далі - ГДА МВС України), що сприяло б підвищенню наукового рівня розвідки.

У межах другої групи праць об'єднано статті О. Бажана [2] й І. Патера [26]. При цьому О. Бажан [2, с. 195-205], спираючись на статистичні дані, висвітлив депортаційні акції щодо населення УРСР у повоєнний час, зокрема їх реалізацію в Західній Україні. Історик відзначив, що вони були одним з інструментів боротьби з УПА. Щодо масштабів депортацій, то, за його даними, у 1944-1951 рр. із регіону депортували у віддаленні райони СРСР 65 906 родин (203 662 особи), переважну більшість серед яких становили мешканці Львівської (24 016 родин, або 79 506 осіб), Івано-Франківської (13 817 родин, або 40 692 родини) та Тернопільської (10 962 родин, або 32 069 осіб) областей, а апогеєм депортаційних акцій стало проведення 21-26 жовтня 1947 р. операції "Захід" [2, с. 205]. О. Бажан відзначив, що ініціаторами її проведення були заступник міністра держбезпеки СРСР із загальних питань С. Огольцов та міністр державної безпеки УРСР С. Савченко, а санкцію надало Політбюро ЦК ВКП(б) своїм рішенням від 13 серпня 1947 р. Сама ж підготовка тривала два місяці, у ній задіяли 13 592 співробітники органів внутрішніх справ та військовослужбовців, частину з яких⁵ потім відзначили нагородами [2, с. 196-199]. Щодо кількості депортованих осіб, то дослідник звертає увагу на зміну статистики. Так, спочатку міністр внутрішніх справ СРСР С. Круглов відвідував Л. Берія про примусово виселені 26 682 родини (76 192 особи, із яких чоловіків - 18 866 осіб, жінок - 35 152, дітей - 22 174), а згодом у службовій довідці було зазначено, що в жовтні 1947 р. були примусово виселені 26 332 родини (77 791 особа) [2, с. 202-203].

У свою чергу І. Патер, спираючись переважно на опубліковані джерела, висвітлив депортації в повоєнний період у контексті боротьби компартійно-радянського режиму з українським визвольним рухом та насадженням комуністичної ідеології. Дослідник відзначив, що зазначена форма репресій торкнулася не тільки родин українських повстанців, але й селян, які підтримували повстанців або опиралися колективізації, а також німців-репатріантів, фольксдойче та членів їхніх родин. Історик, висвітлюючи окремі депортаційні акції, не тільки вказав кількість примусово виселених осіб, але й райони їх спецпоселень. На жаль, І. Патер не узагальнив наведені дані, замість цього вказавши загальну кількість примусово виселених у 1940-1941 рр., яка також суттєво відрізняється від наведених у проаналізованих вище дослідженнях. Окрім цього, як і

І. Лучаківська, історик не зазначив джерело, звідки ці дані запозичені.

Щодо третьої групи, то слід виділити кваліфікаційне дослідження М. Сивирина [36], монографії В. Адамовського [1], Й. Надольського [25] й Ю. Сороки [38; 39]. Зокрема, М. Сивирин, спираючись на матеріали з фондів центральних та обласних державних архівів та раніше опубліковані джерела, здійснив комплексний аналіз депортаційної політики радянської держави щодо населення західноукраїнських земель у 1940-1950-ті рр. При цьому він виокремив два етапи депортаційних акцій та визначив їхні особливості й наслідки. Так, у 1939-1941 рр., відзначає історик, депортаційні акції торкнулися заможної частини українців, польських поміщиків та осадників, інтелігенції, військових, яких примусово виселяли в центральні й східні райони СРСР, а з 1944 р. й у повоєнні роки основний контингент депортованих складала учасники руху опору ОУН-УПА, їхні родини, священники УГКЦ, інтелігенція, селяни, яких обвинувачували в націоналізмі й відправляли в табори ГУЛАГу, на спецпоселення до Уралу, Сибіру та далекої Півночі. За даними дослідника, у 1944-1952 рр. депортували понад 200 тис. осіб, а основними наслідками стали зміни соціальної та етнічної конфігурації регіону [36, с. 14].

У свою чергу, В. Адамовський [1, с. 93-134] на тлі масових депортацій населення України в першій половині ХХ ст. з'ясував основні тенденції й характерні особливості їх проведення в другій половині 1940-х - першій половині 1950-х рр. Він відзначив, що депортації 1940-1941 рр. торкнулися переважно польського населення (державних та громадських діячів, осадників, службовців польської лісової сторожі, військовослужбовців, інтелігенції тощо), а також частини українського населення, зокрема тих, хто брав активну участь у суспільно-політичному житті у 1920-1930-ті рр., а в повоєнний час депортації проводилися за етнічною, соціальною та релігійною ознакою й торкнулися родин вояків ОУН-УПА, їхніх прихильників, духовенства та вірян Української греко-католицької, римо-католицької та православної Церков, цілого ряду протестантських течій, що діяли на території Волині, Східної Галичини, Закарпаття й Північної Буковини, а також вояків Армії Крайової.

Щодо монографії Й. Надольського, то історик, як і М. Сивирин, виокремлює два етапи депортаційної політики компартійно-радянського режиму проти населення Західної України⁶ (кінець 1939 - червень 1941 рр.; лютий 1944 - початок 1953 рр.). При цьому він звертає увагу, що особливістю першого етапу стало комплексне проведення в регіоні чотирьох масових депортаційних акцій (лютий, квітень, червень 1940 р., травень-червень 1941 р.), а контингент, що підлягав виселенню, визначався владними інституціями за критеріями соціальної приналежності та політичної активності. Депортації ж другого етапу мали винятково антиукраїнське спрямування; на думку історика, змінився механізм підготовки й проведення депортацій, за винятком операції "Захід", реалізованої за схемами першого періоду, усі інші каральні акції проводилися в міру накопичення необхідної кількості депортованих у спеціально створених задля цього збірних пунктах. Щодо наслідків депортацій, то Й. Надольський відзначає кількісні та якісні зміни в складі західноукраїнського населення, зокрема, скорочення чисельності українців та поляків і вилучення патріотичного, здатного до самостійних дій та продуктивної праці людського потенціалу регіону.

⁴ Див.: Баран В. К., Токарський В. В. Україна: західні землі: 1939-1941 рр. Луцьк: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. 446, [1] с.

⁵ Загалом було нагороджено 1 708 осіб, із них орденом Червоного Прапора - 49, орденом Вітчизняної війни I ступеня - 193, орденом Вітчизняної війни II ступеня - 272, орденом Червоної Зірки - 572, медаллю "За вдагу" - 523, медаллю "За бойові заслуги" - 992. Див.: Бажан О. Операція "Захід": до 75-річчя депортації населення Західної України у віддалені райони СРСР. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2013. Вип. 18. С. 338-349.

⁶ На жаль, історик не визначив географічні рамки дослідження.

У науковому доробку Ю. Сороки депортаційні акції розглядаються як механізм упокорення населення Західної України⁷. При цьому історик відзначає їх чітку спланованість й обстоює думку, що вони продовжувалися до кінця 1950 - початку 1960-х рр. Але, на нашу думку, депортацією вказані дослідником акції вважати не можна, скоріше це були позасудові репресії.

Четверту історіографічну групу становлять праці С. Макарчука [21], О. Калакури [15; 16, с. 285-305, 323-346], Є. Самборського [33], І. Лучаківської [19], М. Сеньків [34] та Ю. Сороки [37], у яких висвітлені депортації населення Західної України за етнічною ознакою. Так, С. Макарчук, І. Лучаківська Є. Самборський, М. Сеньків та Ю. Сорока зосередилися на висвітленні переселення поляків до Польщі відповідно до Люблінської угоди від 9 вересня 1944 р. При цьому дослідники відзначили примусовий характер цієї акції, що дозволяє вважати її депортацією. Водночас С. Макарчук акцентував на тому, що примусове переселення було інспіроване Кремлем і задовольняло його геополітичні інтереси. У свою чергу, Є. Самборський та М. Сеньків уважають, що таким чином компартійно-радянський режим вирішував дві проблеми - звільняв території від "антирадянського елементу" й зберігав за собою анексовані території. І. Лучаківська ж відзначає, що таким чином відбувалася уніфікація етнонаціональної структури населення регіону, а Ю. Сорока, що метою була нормалізація військово-політичної ситуації в тилу наступаючої Червоної армії й обмін етнічних українських земель (території за річкою Буг) на частину Східної Пруссії. Слід зазначити, що стосовно кількості примусово виселеного польського населення із західних областей України в 1944-1946 рр. у дослідників немає розбіжностей.

Щодо наукового доробку О. Калакури, то на тлі етнополітологічного дослідження історичних, етнічних, політичних, культурних, духовних, соціально-економічних і міжнародних аспектів життєдіяльності польської національної меншини в Україні впродовж ХХ ст. історик дослідив перебіг депортацій у 1939-1941 рр. та 1944-1946 рр. й відзначив, що поляки зазнали глибоких демографічних і соціальних змін, а депортації повоєнного періоду завдали також невиправних втрат народному господарству.

У межах п'ятої групи об'єднано науковий доробок Т. Вронської [6-8] та розвідку О. Бажана [3]. Т. Вронська робить наголос на тому, що депортації були засобом упокорення й радянізації Західної України, примусове виселення, розпочинаючи з лютого 1940 р й до початку німецько-радянської війни, здійснювали реанімовані позасудові органи - трійки, але зі значно звуженими повноваженнями, ніж за часів "великого терору", а також особовий склад військ НКВС. Щодо повоєнних депортацій, то методи не змінилися, родини повстанців, як і раніше, залишалися заручниками режиму, але змінювалася процедура позасудових репресій. Так, розпочинаючи з 1946 р. депортації повинні були здійснюватися лише за рішенням Особливої наради при НКВС СРСР, але на практиці примусові виселення продовжувалися у спрощеному порядку, без дотримання встановленої процедури. Яскравим прикладом цього, уважає дослідниця, було проведення масової операції "Захід", коли впродовж декількох днів депортували 77 791 особу, не оформивши примусове виселення на спецпоселення через Особливу нараду при НКВС СРСР. Депортації тривали до 1953 р., але, як зазначає Т. Вронська, вони вже не були масовими, а їх проведення уно-

мували постановою Ради Міністрів СРСР від 4 жовтня 1948 р.

У свою чергу, О. Бажан проаналізував причини, підготовку, перебіг та масштаби операції "Захід", відповідно до якої були виселені родини "активних націоналістів та бандитів", відзначивши що її реалізація змусила президію Української Головної Визвольної Ради⁸ ухвалити рішення про остаточне згортання діяльності УПА.

Щодо праць шостої історіографічної групи, то серед загальної кількості виявлених досліджень, у яких висвітлюється окреслена проблема, вони становлять більшість [9; 18; 22-24; 28-32; 41], а їх значущість полягає не тільки у виявленні специфіки реалізації депортаційних акцій в окремих областях Західної України, а й в деталізації механізму проведення цієї форми репресій. Проаналізувати всі напрацювання немає можливості, тому відзначимо тільки, що особливості депортаційних акцій на Волині на початку Другої світової війни висвітлені М. Кучерепою та В. Вісиним [18, с. 121-130], у повоєнний час - О. Суцук [41, с. 118-142], на Північній Буковині та Хотинщині в 1940-1953 рр. - І. Мусієнко [23; 24], Закарпатті в 1944-1953 рр. - С. Гордійчуком [9, с. 42-52]. Н. Мизак [22] висвітлює реалізацію операції "Захід" у південних районах Тернопільщини, а Р. Попп [28] дослідила депортації на Дрогобиччині в 1944-1953 рр.

Окремо слід згадати про науково-документальну серію книг "Реабілітовані історією", у яких, зокрема, висвітлюються депортації різних категорій населення Волинської [29, с. 35-50], Рівненської [30, с.8-78], Тернопільської [31, с. 14-114] та Чернівецької [32, с. 16-136] областей.

Цінність сьомої групи праць полягає в розширенні джерельної бази досліджень окресленої проблеми. Зокрема, у третьому томі збірника "Депортації. Західні землі України кінця 30-х - початку 50-х рр." (Львів, 2002) [11], містяться спогади жертв депортацій. Незважаючи на певний суб'єктивізм цього виду історичних джерел, вони деталізують механізм функціонування репресивної машини та показують, як нищилися долі конкретних людей, а їх особливості є емоційна забарвленість.

Певним внеском у дослідження проблеми депортації за етнічною ознакою є вихід у 2000 р. другого тому науково-документального видання "Польща та Україна у тридцятих - сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб" (Київ; Варшава) [27] та у 2012 р. науково-документальної праці "Закарпатські угорці і німці: інтернування та депортаційні процеси. 1944-1955 рр.: архівні документи і матеріали" (Ужгород) [14]. Документи, оприлюднені в другій частині першого видання, дозволяють дізнатися реакцію польського підпілля на примусове виселення польського населення із західноукраїнських земель у 1940-1941 рр., а також про зміни, що відбулися в становищі поляків-спецпоселенців унаслідок підписання угоди Сікорського-Майського від 30 липня 1941 р.

Що стосується другої праці, то колектив редколегії "Реабілітовані історією. Закарпатська область" оприлюднив документи радянських урядових та керівних органів державної безпеки, внутрішніх справ, військового командування 4-го Українського фронту (укази, постанови, накази, документи організаційно-розпорядчого характеру та звітну документацію), що зберігають-

⁷ Географічні рамки дослідження окреслені межами історичного регіону Волині, Галичини й Північної Буковини.

⁸ Координатор національно-визвольного руху в Україні, правонаступниця Українського державного правління - головного виконавчого органу Української Держави, проголошеної Українськими Національними Зборами у Львові 30 червня 1941 р.

ся в архівних фондах Державного архіву Закарпатської області, Управління СБУ та Управління МВС в Закарпатській області та на підставі яких фронтові органи НКВС і підрозділи військової контррозвідки "Смерш" (пізніше - МДБ та МВС) за участю партійних структур і органів виконавчої влади на місцях провели в 1944-1946 рр. депортації населення Закарпатської України за етнічною ознакою.

Дещо окремо в межах цієї групи стоїть праця В. Сергійчука [35], у якій на тлі аналізу становища поляків на Волині та їх відносин з українським населенням у роки Другої світової війни висвітлюються депортаційні акції 1940-1941 рр. та 1944-1946 рр. Окрім цього, історик оприлюднив документи та матеріали з фонду Центрального комітету КП(б)У Центрального державного архіву громадських об'єднань України та з архіву Управління СБУ у Волинській області, які дозволяють простежити примусове виселення за етнічною ознакою в регіоні та дізнатися реакцію польського населення.

Висновки

Отже, спираючись на науковий доробок вітчизняних істориків, присвячений проблемі, можна зробити висновок, що депортації були інспіровані вищим керівництвом країни та здійснювалися під його пильним контролем, стали невід'ємною складовою радянської політики, мали на меті придушення спротиву населення, зміну етнічної та соціальної конфігурації регіону, а разом з іншими формами репресій сприяли утвердженню компартійно-радянського режиму на західноукраїнських землях.

Щодо історіографічного аналізу стану розробки проблеми, то вітчизняні історики розглянули причини, масштаби, наслідки депортацій, визначили їх етапи та специфіку проведення. При цьому знаходимо розбіжності у визначенні загальної кількості депортованих. У зв'язку із цим задля розуміння справжніх масштабів такої форми репресій необхідно залучити документи з фондів ГДА МВС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамівський В. І. Ешелони у вічність: депортації населення в першій половині ХХ ст. Кам'янець-Подільський: Видво Зволейко Д. Г., 2007. 184 с.
2. Бажан О. Депортації населення України в другій половині 1940-х - на початку 1950-х років: статистичний аспект. *Полтавські історичні студії: ювілейний зб. на пошану В. Ревеяка*. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 194-207.
3. Бажан О. Операція «Захід» - апогей депортаційних акцій радянських спецслужб на західноукраїнських землях (1940-1950-і роки). *Реабілітовані історією. Львівська область / Упорядн.: Савчак В. М. (керівник) [та ін.]*. Львів: Астролябія, 2014. Кн. 2. С. 127-141.
4. Баран В. К., Токарський В. В. «Зачистка»: політичні репресії в західних областях України у 1939-1941 рр. Луцьк: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2014. 456 с.
5. Баран В. К., Токарський В. В. Україна: західні землі: 1939-1941 рр. Луцьк: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. 446, [1] с.
6. Вронська Т. Заручники тоталітарного режиму: репресії проти родин «ворогів народу» в Україні (1917-1953 рр.) Київ: Ін-т історії України, 2009. 486 с.
7. Вронська Т. Упокорення страхом. Сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади, 1917-1953 рр. К.: Темпора, 2013. 624 с.
8. Вронська Т. В. Позасудові репресії членів сімей учасників національно-визвольного руху в західних областях України (1944-1952). Харків: Право, 2008. 264 с.
9. Гордійчук С. О. Політичні репресії на Закарпатті у 1944-1991 рр.: дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Ужгородський нац. ун-т. Ужгород, 2015. 233 с.

10. Гуменюк Т. І. Західноукраїнські землі в 1939-1941 рр.: історіографічний аналіз: дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. 231 с.

11. Депортації. Західні землі України кінця 30-х - початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади : у 3-х т. / Упоряд. Ю. Сливка [та ін.]. Львів: Місіонер, 2002. Т. 3: Спогади. 418 с.

12. Жупник В. Депортаційні процеси 1944-1953 рр. на території західних областей УРСР як засіб тоталітарного «упокорення»: історіографічний аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2013. Вип. 23-24. С. 303-311.

13. Жупник В. В. Українська історіографія процесів радянської західних областей УРСР у 1944-1953 роках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.06 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2010. 19 с.

14. Закарпатські угорці і німці: інтернування та депортаційні процеси. 1944-1955 рр.: архівні документи і матеріали / Упоряд. О. М. Корсун; редкол.: І. І. Качур (голова) [та ін.]. Ужгород: Карпати, 2012. 780 с.

15. Калакура О. Я. Депортації українців і поляків під виглядом «обміну населенням» (до 70-річчя Люблінської угоди). *Історичний архів. Наукові студії*. 2014. Вип. 13. С. 39-49.

16. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті: монографія. Київ: Знання України, 2007. 508 с.

17. Карпуніна Т. О. Відносини між українцями і поляками на початковому етапі Другої світової війни (вересень 1939 - червень 1941 рр.): автореф. дис. на здобуття науко ступеня канд. іст. наук: 20.02.22 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2010. 20 с.

18. Кучереп М. М. Вісин В. В. Волинь: 1939-1941 рр.: навч. посібник. Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2005. 486 с.

19. Лучаківська І. Л. «Евакуація» українців і поляків у 1944-1946 рр. *Гілея*. 2013. Вип. 79. С. 50-52.

20. Лучаківська І. Л. Радянські депортаційно-переселенські акції 1939-1941 рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія*. 2011. Вип. 2. С. 62-65.

21. Макачук С. А. Переселення поляків із західних областей України в Польщу в 1944-1946 рр. *Український історичний журнал*. 2003. № 3. С. 103-114.

22. Мизак Н. Велика депортація західних українців 21 жовтня 1947 р: на матеріалах південних районів Тернопільської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія*. 2005. Вип. 1. С. 304-310.

23. Мусієнко І. В. Депортації населення з території Північної Буковини та Хотинщини в 1941-1951 рр. *Український альманах*. Warszawa Варшава: Об'єднання українців в Польщі, 2010. С. 187-201.

24. Мусієнко І. В. Політичні репресії комуністичного режиму на Північній Буковині й Хотинщині в 40-50-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2005. 20 с.

25. Надольський Й. Е. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939-1953 рр.). Луцьк: Вежа, 2008. 258 с.

26. Патер І. Г. Репресії та депортації населення Західної України у 1940-х роках. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки*. 2013. Вип. 11. С. 279-290.

27. Польша та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб / Ред. кол.: М. Вінярчик-Коссаковська, З. Гайовнічек, П. Кулаковський [та ін.]. Варшава; Київ, 2000. Т. 2: Переселення поляків та українців 1944-1946. 1035 с.

28. Попп Р. П. Депортаційно-переселенські процеси в Дрогобицькій області (1944-1953 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. 38. С. 203-206.

29. Реабілітовані історією. Волинська область / Авт. кол.:

М. М. Кучерепа (кер.), В. В. Вісин, О. Ю. Ленартович, В. В. Оніщук, О. І. Півень, О. П. Суцук. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. Кн. 1. 976 с.

30. Реабілітовані історією. Рівненська область / Упорядник А. А. Жив'юк. Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня», 2006. Кн. 1. 578 с.

31. Реабілітовані історією. Тернопільська область / Упоряд.: О. Г. Бажан, Є. О. Гасай, П. З. Гуцал. Тернопіль: ВАТ «ТВПК "Збруч"», 2010. Кн. 1. 728 с.

32. Реабілітовані історією. Чернівецька область / Гол. ред.: І. П. Фостій. Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2007. Кн. 1. 960 с.

33. Самборський Є. П. Депортації поляків із Західної України в 1944-1946 рр. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2011. Вип. 20. С. 213-219.

34. Сеньків М. В. Депортаційна політика радянського та польського тоталітарних режимів щодо українського й польського населення (1944-1947 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки*. 2013. Т. 23. С. 445-453.

35. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2003. 576 с.

36. Сивирин М. А. Депортації та переміщення населення західних земель України 40-х - початку 50-х рр. XX ст.: авто-

реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2005. 18 с.

37. Сорока Ю. М. Депортації польського населення з території УРСР 1944-1946 рр. *Pomiedzy. Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2015. Т. 1. С. 57-67.

38. Сорока Ю. М. Населення західноукраїнських земель: депортації, переселення, мобілізації, міграції (1939-1950-ті рр.). Київ: Київський ун-т, 2007. 275 с.

39. Сорока Ю. М. Населення західноукраїнських земель: етнополітичний та демографічний вимір, 1939-1950-ті роки. Київ: Київський університет, 2013. 415 с.

40. Сорока Ю. М. Сучасна українська історіографія про українсько-польське переселення 1944-1946 рр. *Вісник Київського університету. Історія*. 2002. № 63-64. С. 25-26.

41. Суцук О. П. Радянська карально-репресивна система: 1944-1953 рр. (за матеріалами Волинської області): дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2009. 222 с.

42. Токарський В. В. Політичні репресії в західних областях України у 1939-1941 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2011. 20 с.

43. Шишела С. І. Трансфер українського та польського населення 1944-1946 рр. у новітній історіографії та джерелах. *Історичний архів. Наукові студії*. 2013. Вип. 11. С. 146-152.

Довбня Ольга,

кандидат исторических наук, доцент

ДЕПОРТАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ (1939-1953 гг.): НОВЕЙШАЯ ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ

В статье проанализировано освещение в современной отечественной историографии депортационной политики советского государства в отношении населения Западной Украины в 1939-1953 гг. Установлено, что историки рассмотрели причины, масштабы, последствия депортаций, а также выделили их этапы и специфику проведения. Исследования украинских историков показали, что депортационные акции инспирировались и контролировались высшим руководством СССР, стали неотъемлемой частью советизации, целью их проведения было подавление сопротивления населения, изменение социальной и этнической конфигурации региона, а вместе с другими формами репрессий они способствовали утверждению компартийно-советского режима в Западной Украине.

Ключевые слова: компартийно-советский режим; советизация; репрессии; депортационная политика; депортации; Люблинское соглашение; операция "Запад".

Dovbnia Olga,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

DEPORTATIONS OF THE POPULATION OF WESTERN UKRAINE, 1939-1953: MODERN DOMESTIC HISTORIOGRAPHY

The main achievements of the modern domestic historiography to the study of the deportation policy of the Communist-Soviet regime concerning different categories of the population of Western Ukraine during the late 1930's and early 1950's are analyzed. The proposed article is based on such fundamental principles of historical research as scientific objectivity and historicism. The analysis of the sources made it possible to reveal the main achievements and to outline the prospects for further studies of this problem.

It is established that the researchers have determined stages, causes, size and consequences of the deportation policy and studied regional features of deportations. Research of Ukrainian historians, who specialize in this issue, shows that this form of repressions was inspired and carried out under the close control of the top leadership of the country, have become an integral part of Sovietization and have focused on suppressing all forms of resistance, transforming the national profile of Western Ukraine and modeling social processes, and together with other forms of repressions have contributed to the establishment of the Communist-Soviet regime in Western Ukraine. The scientific novelty is in the creation of an integral picture of the historiography of the deportation policy of the Communist-Soviet regime concerning different categories of the population of Western Ukraine in 1939-1953 years.

Key words: Communist-Soviet regime; Sovietization; repression; deportation policy; deportation; Lublin Agreement; Operation "Western".

REFERENCES

1. Adamovsky, V. I. (2007). *Echelons eternity. Deportations population in the first half of the twentieth century*, Kamianets-Podilskyi, 184 p. (ukr).
2. Bazhan, O. (2013). Deportations of the population of Ukraine in the second half of the 1940's - early 1950's: statistical aspect. *Poltava Historical Studies: Jubilee collection in honor of V. Revehuk*. Poltava, pp. 194-207 (ukr).
3. Bazhan, O. (2014). Operation «West»: Devoted to the 75th anniversary of the deportation of inhabitants of Western Ukraine into the remote districts of the USSR. *Rehabilitated history. Lviv region* (Vols. 1-27), Lviv, Book 2, pp. 127-141 (ukr).
4. Baran, V. K., & Tokarskyi, V. V. (2014). «Zachystka»: political repressions in the western regions of Ukraine, 1939-1941, Lutsk, 456 p. (ukr).
5. Baran, V. K & Tokarskyi, V. V. (2009). *Ukraine. Western land. 1939-1941*, Lviv, 446, [1] p. (ukr).
6. Vronska, T. (2009). *The Hostages of Totalitarian Regime: Repressions against the Public Enemies Families in Ukraine (1917-1954)*, Kyiv, 486 p. (ukr).
7. Vronska, T. (2013). *Pacification by dint of fear. Family hostages in punitive practice of Soviet power, 1917-1953*, Kyiv, 624 p. (ukr).
8. Vronska, T. V. (2008). *Extrajudicial repression family members of the national liberation movement in Western Ukraine (1944-1952)*, Kharkiv, 264 p. (ukr).
9. Gordychuk, S. O. (2015). Political repression in Transcarpathia in 1944-1991. *Candidate's thesis*, Uzhhorod, 233 p. (ukr).
10. Hymenyuk, T. I. (2006). Western Ukrainian lands in 1939-1941: historiographic analysis. *Extended abstract of Candidate's thesis*, Lviv, 20 p. (ukr).
11. Slyvka, Yu. (Comps.). (2002). *Deportations: Western Ukrainian lands, late 30's - early 50's. The documents, materials, memories*, Vol. 3, 418 p. (ukr).
12. Zhupnyk, V. (2013). Deportation processes on the Western regions of the Ukrainian SSR in 1944-1953 years as a means of totalitarian «suppression»: historiographic aspect. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. History*, 23-24, pp. 303-311 (ukr).
13. Zhupnyk, V. V. (2010). Ukrainian Historiography of Sovietization Processes in the Western Regions of the Ukrainian Soviet Socialist Republic in 1944-1953. *Extended abstract of Candidate's thesis*, Lviv, 19 p. (ukr).
14. Korsun, O. M. (Comps.) (2012). *Transcarpathian Hungarians and Germans, internment and deportation processes. 1944-1955's. The collection of archival documents and materials*, Uzhhorod, 780 p. (ukr).
15. Kalakura, O. Ya. (2014). Deportation of Ukrainians and Poles under the guise of a «population exchange» (the 70th anniversary of Lublin agreement). *Historical Archives: Science studio*, 13, 39-49. (ukr).
16. Kalakura, O. Ya. (2007). *Polacy w procesach etnopolitycznych na ziemiach Ukrainy w XX wieku*, Kyiv, 508 p. (ukr).
17. Karpuhina, T. O. (2010). Ukrainian-Polish interethnic relations on the early stage of the World War II. *Extended abstract of Candidate's thesis*, Lviv, 20 p. (ukr).
18. Kucherepa, M. M & Visyn, V. V. (2005). *Volhyn: 1939-1941: tutorial*. Lutsk, 486 p. (ukr).
19. Luchakivska, I. L. (2013). «Evacuation» of Ukrainians and Poles in 1944-1946]. *Hileya*, 79, pp. 50-52 (ukr).
20. Luchakivska, I. L. (2011). The soviet deportation and transmigration actions (1939-1941). *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 2, pp. 62-65 (ukr).
21. Makarchuk, S. A. (2003). Resettlement of Poles from Western Ukraine to Poland in 1944-1946. *Ukrainian historical journal*, 3, pp. 103-114 (ukr).
22. Myzak N. (2005). Great deportation of Ukrainians on the 21 of October 1947 (on the materials of Southern districts of Ternopil region). *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 1, pp. 304-310 (ukr).
23. Musiyenko, I. V. (2010). Deportations of the population of Northern Bukovyna and Khotynskyy district in 1941-1951. *Ukrainian almanac*, Warszawa, pp. 187-201 (ukr).
24. Musiyenko, I. V. (2005). Communist political repressions in Northern Bukovyna and Khotynskyy district in 40-50's. XX century. *Extended abstract of Candidate's thesis*, Chernivtsi, 20 p. (ukr).
25. Nadolskyi, Y. E. (2008). *Deportation policy of Stalin totalitarian regime in the Western regions of Ukraine (1939-1953)*, Lutsk, 258 p. (ukr).
26. Pater, I. H. (2013). Repression and deportation of the population of Western Ukraine in the 1940's. *Herald of LUTE. Humanitarian Sciences*, 11, pp. 279-290 (ukr).
27. Vynarchyk-Kossakovskaya M., Hayovnichek Z., Kulakovska P., Pyrih R., Prystayko V., Pshennikova O., Tukhlya E., Shapoval Yu. & Jakubowski H. (Eds.). (2000). *Poland and Ukraine in the thirties-forties of the XX century: Unknown documents from the archives of special services* (Vol. 1-2). Vol. 2, Varshava; Kyiv, 1035 p. (ukr).
28. Popp, R. P. (2014). Deportation and resettlement processes in Drohobych region (1944-1953). *Scholarly works of the faculty of history, Zaporizhzhya national university*, 38, pp. 203-206 (ukr).
29. Kucherepa, M. M., Visyn, V. V., Lenartovych, O. Iu., Onishchuk, V. V., Piven, O. I. & Sushchuk, O. P. (Eds.) (2010) *Rehabilitated history. Volhyn region* (Vols. 1-27), Lutsk, Book 1, 976 p. (ukr).
30. Zhyviuk, A. A. (Comp.) (2006). *Rehabilitated history. Rivne region* (Vols. 1-27), Rivne, Book 1, 578 p. (ukr).
31. Bazhan, O. H., Hasai, Ye. O. & Hutsal P. Z. (Comps.) (2010). *Rehabilitated history. Ternopil region* (Vols. 1-27), Ternopil, Book 1, 728 p. (ukr).
32. Fostii, I. P. (Ed.) (2007). *Rehabilitated history. Chernivtsi region* (Vols. 1-27), Chernivtsi, Book 1, 960 p. (ukr).
33. Senkiv, M. V. (2013). Deportation policy of the Soviet and Polish totalitarian regimes against the Ukrainians and Poles (1944-1947). *Scientific papers of the Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko national university. Historical Sciences*, 23, pp. 445-453 (ukr).
34. Samborskyi, Ye. P. (2011). Deportations of Poles from Western Ukraine in 1944-1946, *Newsletter Precarpathian University. History*, 20, pp. 213-219 (ukr).
35. Serhiychuk, V. (2003). *Poles of Volhyn during the Second World War. Documents from the archives of Ukraine and Polish publications*, Kyiv, 290 p. (ukr).
36. Syvryn M. A. (2005). Deportations and Migrations of the Population in Western Ukraine (40's - beginning of 50's, XX-th century). *Extended abstract of Candidate's thesis*, Lviv, 18 p. (ukr).

37. Soroka, Yu. M. (2015). Deportation of the Polish population from the territory of USSR. 1944-1946. *Pomiędzy. Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*, 1, pp. 57-67 (ukr).
38. Soroka, Yu. M. (2007). *Population of West Ukrainian lands: deportation, resettlement, mobilization, migration (1939-1950's)*, Kyiv, 275 p. (ukr).
39. Soroka, Yu. M. (2013). *Population of West-Ukrainian Lands: Ethnopolitical and Demographic Dimension, 1939-1950's*, Kyiv, 415 p. (ukr).
40. Soroka, Yu. M. (2002). Ukrainian-Polish migration (1944-1946) in the modern Ukrainian historiography. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, 63-64, pp. 25-26 (ukr).
41. Sushchuk, O. P. (2009). Soviet punitive repressive system: 1944-1953 (based on Volhyn region materials). *Candidate's thesis*, Lutsk, 222 p. (ukr).
42. Tokarskyi, V. V. (2011). Political Repressions in the Western Regions of Ukraine in 1939-1941. *Extended abstract of Candidate's thesis*, Lutsk, 20 p. (ukr).
43. Shyshela, S. I. (2013). Transfer Ukrainian and Polish population 1944-1946 years. In modern historiography and sources. *Historical Archives: Science studio*, 11, pp. 146-152 (ukr).

© Довбня Ольга

Надійшла до редакції 17.01.2018

УДК 94+2-722:271/272(477.85/87)

КЛАПЧУК ВОЛОДИМИР,

доктор історичних наук, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ТИМОФІЙ ОКСАНА,

аспірант кафедри готельно-ресторанної та курортної справи, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДУХОВЕНСТВО УГКЦ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ У 1836-1935 рр.

У статті вперше встановлено хронологію діяльності парохів Української греко-католицької церкви в північно-західній частині Гуцульщини (у межах сучасної Івано-Франківської області). На цій території діяло дев'ять парафій, що об'єднували близько 20 церков у 17 населених пунктах. Відомості про духовенство північно-західної частини Гуцульщини взяті з шематизмів, фондів Центрального державного історичного архіву України (Львів), приватного архіву родини Клапчуків у Делятині. Перші відомості про священиків відомі з середини XVII ст. Установлено, що впродовж століття в північно-західній частині Гуцульщини парохами було 74 священики (7-9 у кожному селі). Середній час праці на парафії у Білих Ославах, Красні, Ланчині, Саджавці та Яблуниці складав 11,1 року, у Заріччі - 12,5, а в Делятині, Дорі та Микуличині - 14,3 року. Понад 40 років парохами служили троє священиків, 30-40 років - шестеро. Троє священиків служили парохами у двох парафіях.

Ключові слова: парох; парафія; церква; Українська греко-католицька церква; Гуцульщина.

Постановка проблеми та стан її дослідження. Священики Української греко-католицької церкви відігравали визначальну роль у формуванні духовного, морального, культурного та просвітницького обличчя Гуцульщини. Більшість із них були представлені в культурно-освітніх, мистецьких і наукових громадських організаціях. Однак на сьогодні практично немає повних хронологічних рядів правління священиків парафій північно-західної частини Гуцульщини, що лежить у долині р. Прут. Це й спонукало авторів до встановлення якнайповнішої інформації з досліджуваного питання.

Тема діяльності УГКЦ на Гуцульщині детально вже висвітлювалася в публікаціях М.і В. Клапчуків [1] та Р. Про-

цака [2]. Майже від середини XVIII ст. відомості про священиків зберігалися в найдавніших парафіяльних метриках досліджуваної території, однак у 1944-1950 рр. їх практично було знищено. При підготовці матеріалів використано 52 шематизми [3-6], матеріали Центрального державного історичного архіву України (Львів) [8], приватного архіву родини Клапчуків у Делятині [7].

Головною метою статті є введення в науковий обіг нових матеріалів про духовенство північно-західної частини Гуцульщини 1836-1935 рр.

Виклад основного матеріалу. Найдавніші конкретні дані про священиків північно-західної Гуцульщини походять із середини XVII ст. Тоді в Делятині, з нагоди